

Victòria Camps

Nascuda a Barcelona el 1941, és catedràtica de Filosofia Moral i Política de la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha estat vicepresidenta del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, un ens independent de regulació de la comunicació audiovisual al territori català, del qual ara és consellera, i també forma part del Consell de la Informació de Catalunya des que es va fundar. A més, la professora Camps presideix el Comitè Consultiu de Bioètica de Catalunya, el Comitè Català de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats i la Fundació Víctor Grifols i Lucas, que promou l'estudi de la bioètica en l'àmbit de les ciències de la vida i la salut. Ha publicat, entre d'altres, els llibres següents: Manual de civisme, La voluntat de viure, Virtudes públiques, Paradojas del individualismo, El malestar de la vida pública, El siglo de las mujeres i Una vida de calidad.

C. Álvarez / F. Martí

Fotografies: Miguel Lorenzo

“En la societat del coneixement, paradoxalment, es pensa poc”

El mes de gener passat va tenir lloc la dotzena edició de la Jornada d'Informació als Orientadors que organitza la Universitat de València anualment. En aquesta trobada, Victòria Camps va impartir la conferència “Educació i pressió mediàtica”. En el context temàtic de la seua intervenció, centrada en l'educació i els mitjans de comunicació, va tenir lloc aquesta entrevista.

Considerem que els mitjans de comunicació ja han esdevingut el primer poder?

Jo no m'atreiria a dir que és el primer, però tot està mediatitzat pels mitjans de comunicació i per tant és un poder fonamental. No sé si el primer, el segon o l'últim, però més que col·locar-lo dintre d'una jerarquia ordenada de poders, a mi el que em sembla fonamental és això: el que no passa pels mitjans de comunicació no existeix. I, per tant, la manera com passa pels mitjans és absolutament fonamental per donar la categoria d'existència a una cosa i sobretot per qualificar-la.

“Som nosaltres els que hem d’arribar a determinar si realment estem exposant la infància a una violència excessiva”

En aquest medi ambient mediàtic, el domini de la televisió era pràcticament absolut fins a fa poc, però ara veiem que hi ha altres plataformes que estan agafant més embranzida entre els joves i on els continguts de risc són més difícils de controlar.

Sí. Està comprovat que arriba un moment que els joves pràcticament passen de la televisió. Es fan promocions per a gent jove i fracassen sistemàticament. Els joves, fins i tot, si miren la televisió ho fan a través d’Internet. I aquest món no és controlable, perquè és una xarxa que ho connecta tot. Per aquest motiu és molt important vincular-ho al món de l’educació per aconseguir que les persones es formen per controlar-se elles mateixa. Tot i que hi ha aspectes que s’han de perseguir, com la pornografia, sobretot en el cas de la pornografia infantil, o l’engany a través de les vendes a Internet. Ara bé, amb tot allò que no és objecte de delictes però que no està bé, ha de ser finalment la persona qui controli què és el que mira.

Una enquesta de l’any passat, sobre l’ús de les tecnologies de la informació i la comunicació, demostrava que els xiquets a les escoles públiques dels EUA fan un ús intensiu d’Internet per a la formació i l’aprenentatge curricular. Però aquest ús es fa fora de l’escola, sense cap control docent.

Jo no sé exactament què passa a l’escola amb aquest tema, no sé quin ús se n’està fent. El professorat s’ha de reciclar, i aquest reciclatge es preveu més car que el dels alumnes i joves, perquè per ells tenen molt més fàcil adaptar-s’hi.

Si l’alumne va a la Viquipèdia a buscar informació i el professor no coneix aquesta eina ni sap quina és la informació que rebrà l’estudiant a través d’ella, es trobarà amb unes dades que no podrà controlar d’on vénen ni sabrà tampoc corregir. Li cal conèixer-ho per valorar el fet que aquella informació no s’està tenint de la manera adequada. Tenir en compte que allò existeix, encara que potser no valga la pena utilitzar-ho a l’aula. Si l’alumne té tendència a anar-hi perquè és més fàcil, almenys s’ha de saber quines són les fonts per les quals l’alumne rep la informació.

Què penseu dels estudis que matisen la vinculació entre violència imaginària i violència real i fins i tot arriben a justificar que jugar o veure ficció violenta no està malament?

Sobre això hi ha moltes teories i jo crec que totes són coartades per no fer res. Hi ha dues grans teories, una pretén esbrinar si l’exposició a continguts violents afecta la persona. Sobretot als EUA està molt desenvolupada i se n’ha fet el seguiment, de persones que ara ja són

grans, i la conclusió és que potser sí. És una conclusió molt feble sempre, perquè les variables que actuen sobre una persona són moltes. Una altra teoria, més europea, que no pretén esbrinar si hi ha una relació causa efecte, intenta mirar d’entendre quina és la mentalitat de la persona i de quina manera percep la violència. Perquè potser no la percep d’una manera tan nociva com nosaltres ens pensem.

El que preocupa la societat és saber si una exposició tan freqüent a la violència i amb una violència que sembla natural és bona.

Això ho hem de decidir nosaltres, és a dir, no ens ho donaran decidit els estudis ni les diferents teories. Som nosaltres els que hem d’arribar a determinar si realment estem exposant la infància a una violència excessiva. I, és clar, els filòsofs diem que del que és no es dedueix el que ha de ser, no hi ha una deducció lògica. Si hi ha criminalitat en la societat som nosaltres els que determinem que la criminalitat no hi ha de ser, perquè tenim uns principis ètics. I això és el que s’intenta evitar sovint amb tants estudis. La construcció dels valors ètics de les persones ha de tenir conseqüències i aquest treball es pot fer a l’escola.

Però fa la sensació que a l’escola, i fins i tot a les famílies, s’ha deixat de banda la diferenciació entre el que està bé i el que està malament.

Bé, però, avui s’ha reconegut ja que uns mínims valors s’han d’assegurar i exigir, i s’han d’ensenyar i s’han de transmetre. Encara falta saber com s’ha de fer això i qui se n’ha de fer càrrec finalment, perquè la família avui és càdica, la dona treballa i ja no és ella la que es càrrec d’aquest seguiment. I a l’escola també falta aquesta figura, que no sé si hauria de ser una persona o un departament, qui fos, que una mica es faci càrrec de la formació de la persona, des d’un punt de vista global, i que coordini totes aquestes matèries o qüestions que es poden impartir d’una manera o d’una altra.

Com es pot treballar perquè els alumnes puguin ser crítics davant les noves tecnologies?

Els plantejaments acaben sent massa teòrics o massa tècnics. Jo crec que en la programació d’ètica mai no s’ha plantejat l’ètica de cara a la televisió. L’educació per a la ciutadania tampoc no es planteja aquesta qüestió de la televisió. Però a mi em sembla que falta aquesta capacitat integradora d’assajar a tenir un esperit crític. I això és el que no s’acaba de fer d’una manera explícita.

Sou partidària d’implantar l’assignatura d’educació per a la ciutadania?

Jo crec que és necessària. A més no ens la inventem nosaltres, a altres països s’està fent fa temps i, per exemple, a Anglaterra s’avalua si surten millors ciutadans de les escoles que abans d’impartir l’assignatura. Una altra cosa és que s’avalui bé o no, ep! La democràcia per ella mateixa no forma ciutadans, i ha d’haver-hi voluntat de formar-ne. Se n’ha de fer càrrec algú i l’escola n’és un lloc. Ara, hauria d’haver-hi una complicitat, per exemple amb el municipi, perquè hi ha una sèrie d’activitats socials que es podrien fer i servirien per fer persones més participatives. Com es fa i on es fa? Alguna vegada s’havia parlat >>

“La democràcia per ella mateixa no forma ciutadans, i ha d’haver -hi voluntat de formar-ne”

>> de la necessitat d’introduir un servei social més o menys obligatori, però entre nosaltres té molt mala premsa... Com es pot fer que una infància i una joventut que està acostumada a tenir-ho tot, a no haver de fer cap esforç, a no preocupar-se mai dels altres... veja que hi ha un món que no és exclusivament el seu. Això sí no es fa amb propostes pràctiques és molt difícil d’ensenyar-ho amb la teoria. Sobretot tenint en compte que la televisió està ensenyant altres coses...

Però aquesta tasca no es pot fer des de l’assignatura de filosofia?

La filosofia potser no la feia d’una manera tan pràctica. Els filòsofs també ens hem de reformar. És a dir, jo crec que la filosofia també ha seguit una evolució cap a una filosofia més pràctica, perquè avui els grans filòsofs com Habermass, per exemple, es plantegen qüestions com l’eugenèsia, la democràcia, el paper de la religió en el món actual... És a dir, es plantegen qüestions molt actuals, però no tots els filòsofs entenen que la filosofia ha de fer això, i en la majoria dels casos la filosofia no fa res més que reproduir-se ella mateixa, i continuar explicant Aristòtil, Plató, Kant... sense vincular-los amb la pràctica d’avui sinó fent història de la filosofia. Això també s’ha de fer perquè és patrimoni cultural, però la funció social de la filosofia és aportar pensament i conceptualitzar els problemes d’avui i ajudar a argumentar.

Crec que la demanda que ha hagut els darrers anys d’ètica és sobretot una demanda de pensament. La gent vol que li diguin què està bé i què està malament. Per exemple, davant de l’eutanàsia, què hem de dir, que està bé o que està malament? I és que no podem dir sí o no només. Primer hem de definir què és eutanàsia, i per definir-la el temps passa i les definicions han de canviar. I després cal analitzar el problema, i per analitzar-lo cal molta reflexió.

Per afrontar els nous reptes, què cal canviar als centres educatius?

S’haurien de rectificar alguns elements de l’ensenyament públic que fan que això sigui difícil. Com, per exemple, que no hi hagi autonomia dels centres per escollir professorat, fins i tot per saber amb quin professorat han de comptar-hi. El sistema de distribució i de designació de places és tan rígid que fa molt difícil crear bons equips. Perquè, a més, crec que és necessari crear una mena de competitivitat entre els centres i que hi hagi també una avaluació, perquè no tots són iguals. I si som capaços de reconèixer que hi ha centres capaços de dur a terme un ideari vol dir que hi ha uns indicadors que ens permeten saber-ho. Es tracta d’eliminar els impediments que fan que això no es pugui fer a tot arreu.

Quan ixen d’escola, molts xiquets passen la vesprada amb els iaies o amb altra gent adulta que en té cura. I la programació d’aquestes hores, amb les telenovel·les, transmet constantment estereotips de gènere que haurien d’estar superats.

I més encara en la publicitat, que apareix en tota la programació. Penso que el tema dels estereotips de gènere necessitaria fer més estudis sobre realment com es transmet un model de dona que diem que no és el que ha de ser però finalment és el que es difon directament a través de la publicitat i de la majoria de les sèries. Encara que es vulgui fer el contrari, perquè moltes vegades la publicitat posa l’home amb el davantal i escurant, però quan surt la dona està fent publicitat del seu cos d’una manera que no té a veure amb el producte que anuncia. Les agències posen més cura amb altres estereotips com ara els racistes perquè la gent està molt més a l’aguait i els denuncia. Però els de gènere estan tan assumits per la societat que les mateixes dones no s’adonen que s’està transmetent una imatge de dona que no és la més adequada.

Per què les televisions emeten tan poca programació per a xiquets i per a joves?

La programació infantil no s’emet perquè no és rendible. Els infants són consumidors, però el que fa rendible un programa és la publicitat de cotxes, de perfums, etc. que no atrau aquest públic. Crear una programació que realment tingui una finalitat, encara que no sigui explícitament educativa, que transmeti uns valors, que sigui coherent i que no deseduqui s’ha de pensar, s’ha de fer bé i això resulta car. Per això és una obligació de les televisions públiques, si més no perquè les famílies tinguin la tranquil·litat i el descans de dir: deixem veure aquesta cadena perquè sabem que està bé i que hi podem confiar.

Però als xiquets i als joves el que els agrada és mirar els programes destinats als adults.

És lògic, perquè la infància sempre ha volgut ser gran. Que vulguin llegir el que no poden llegir, que vulguin mirar les pel·lícules que no poden mirar, és la transgressió inherent a la infància. És clar que aquí el control sí que és bàsicament familiar, i la família només se la pot ajudar d'una manera, que és senyalitzar la programació dient-li per a qui és apropiada. Hi ha un horari que es considera familiar, que comença a les vuit del vespre fins a les deu o les onze de la nit, que és l'horari perillós. Perquè, realment, si la família està unida en algun moment és en aquest, i per tant les televisions intenten atraure molta gent d'edats molt diferents. Aleshores, la responsable ha de ser-ne la família. No es pot carregar sobre els operadors que en aquestes hores facin programes edificants, és impossible.

Ensenyar a aprendre a destriar, a discernir, és la clau?

Sí, el concepte de discerniment està molt vinculat a la consciència, que és el que hauria de fer la consciència, que és fonamental, i jo crec que això està totalment oblidat en l'educació reglada.

En la vostra conferència heu afirmat que en la societat del coneixement es pensa poc.

Sí, en la societat del coneixement, paradoxalment, es pensa poc. Ho dic per defensar la filosofia. La filosofia fa aquesta feina de pensar, i això es nota molt en un altre camp com la bioètica. O sigui, tots els problemes derivats de la biomedicina, de les tecnologies aplicades a la medicina, necessiten el filòsof, perquè és el que és capaç de plantejar les preguntes que altres professionals no les acaben de formular perquè els hi falten els conceptes.

És veritat que la societat del coneixement introdueix pensament, però és un pensament molt instrumental. La societat del coneixement es pot plantejar si una cosa és eficient pel que fa o si hem de pensar com es pot fer d'una altra manera que sigui més eficient per a la finalitat que té. Aquest pensament existeix, i és absolutament necessari. Ortega, en un escrit que es diu *Meditación de la técnica*, va dir que a la societat tecnològica dels anys 30 hi havia una 'crisi de desigs'. És a dir que davant de l'explosió tecnològica la gent acabava per no saber què havia de desitjar, perquè la tècnica li estava dient què havia de desitjar.

Es pot fer un altre tractament als mitjans dels d'incidents violents dins l'àmbit escolar o entre joves?

Hi ha una mica allò de 'la bona notícia no és notícia', per tant han de fer males notícies i, llavors, com més espectaculars poden ser més notícia són. Jo tinc un article escrit sobre tiranies de la televisió i una és la de la imatge. Si no hi ha imatge, i com més cruenta i més cruel sigui més atrau l'atenció, no hi pot haver informació. Si no hi ha espectacle, tampoc.

Jo no diria que la informació i una presentació acceptable siguin incompatibles. Aquí també hi ha d'haver un discerniment, fins a quin

punt determinades imatges es poden emetre. Per exemple, al Consell Audiovisual Britànic s'ha discutit molt sobre la manera com es va donar l'execució de Saddam Hussein. Crec que comença a haver-hi alguna consciència que no es pot ensenyar qualsevol cosa i no es pot utilitzar qualsevol cosa per tenir audiència. Però de totes maneres hi ha una temptació molt gran, que augmenta amb la competència: si l'altre ho fa i jo no, em llevarà audiència. Per això és important la televisió pública, perquè hauria de ser modèlica i no competir en aquest aspecte. ●

